

DE HERVORMDE KERK TE HICHTUM.

Geschiedenis.

Het mooie, op een kleine terp gelegen, kerkje is gebouwd aan het einde van de 12de eeuw. Het is een van de oudste bakstenen kerken in Friesland. De monniken van het bij Hartwerd gelegen klooster Bloemkamp zullen hierbij een rol hebben gespeeld. De romaanse bouwstijl is af te lezen aan de rondgesloten absis en de, dichtgemetselde, ronde vensters aan de noordzijde. In de 15de eeuw is de kerk aangepast aan de gotiek: te zien aan de spitsboog vensters, drie aan de zuidzijde, twee in het koor, een in de noordmuur. Het bouwjaar van de toren is niet bekend, er moeten meerdere malen veranderingen zijn aangebracht tot in de 17de eeuw. Tot 1730 kreeg de kerk een nieuw gewelf en een vijfzijdig gesloten dak, naar ontwerp van Claes Bockes Balck. In 1882 is het interieur drastisch ver-

anderd. Een laatste restauratie vond plaats in 1977. Na de Reformatie van 1580 werd Hichtum met Burgwerd en Hartwerd één kerkelijke gemeente, de pastorie staat in Burgwerd.

Exterieur.

De toren heeft drie geledingen waarboven een zadeldak. In de derde geleding twee galmgaten met rondboog. Het uurwerk dateert uit 1700, in 1878 werden sierlijke wijzerplaten aangebracht. Oorspronkelijk bevonden zich in de toren twee klokken, gedateerd 1617 en 1623. Beide werden in de oorlog weggenomen, de tweede is teruggevonden en herplaatst. Later is hier een „vrouwenklokje“ aan toegevoegd.

Aan de noordzijde van de toren is een dichtgemetseld gotisch poortje, mogelijk uit de bouwtijd. Aan dezelfde zijde bij het koor is een grote zerk waaronder zich een grafkelder bevindt. De onversneden steunberen zijn rond 1600 aangebracht. Het halfronde koor springt iets in. *uitbrenging*

Wanneer en waarom het gefingeerde venster is aangebracht is niet duidelijk.

Naast het koor zijn grafzerken van de familie Thoe Schwartzenberg. Aan de zuidzijde een dichtgemetseld romaans venstertje. Het zandstenen deksel op de put is mogelijk het restant van een altaarsteen of een zerk. In het muurwerk nog enkele vrij onduidelijke romaanse sporen. De witgeschilderde dagkanten van de ramen en de ingang hebben in 1994 een opfrisbeurt gehad.

Interieur.

Tot 1882 kende de kerk de traditionele opstelling met de kansel in het midden van de zuidwand. De reden van de drastische verandering is niet bekend. Het nieuwe meubilair bestaat uit eenvoudige banken, vurenhout met eiken beschildering. De wanden zijn met witgestucte houten platen bekleed. Aan de noordzijde gedichte romaanse-, aan de zuidzijde enkele gefingeerde vensters.

Eveneens wit is het houten tongewelf met drie rozetten. De verlichting bestaat uit drie eenvoudige kronen. Vooraan vier kerkenraadsbanken, wellicht zijn er ooit herenbanken geweest. Het is niet onmogelijk dat zich onder de houten vloer grafzerken bevinden.

De kansel zal rond 1795 gemaakt zijn. Het snijwerk toont festoenen, maar ook pijlenbundels, een in de franse tijd geliefd ornament. De kuip rust op een adelaar. Dit deel is waarschijnlijk een restant van de uit rekeningboeken bekende kansel uit 1609, gemaakt door Jacob Gysberts, houtsnijder te Bolsward. De kerk heeft kostbaar avond-

maalsilver, waarop het wapen van het geslacht Thoe Schwartzenberg.

De grafzerk en het epitafaaf: Hichtum en de adel.

Tot 1837 stond dichtbij de terp de Wybrandastate, in oorsprong een verdedigbare stins, later uitgebouwd tot „een der grootste en schoonste Buitenplaatsen in deeze Provincie“. Over het geslacht Wijbranda, bouwers van de stins, is verder niets bekend. De state werd achtereenvolgens bewoond door de families Aysma, Huyghis, Aylva, Thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg. Veel van deze

adellijke heren hebben het ambt van grietman over de grietenij Wonseradeel bekleed. Bij de state behoorden grote landerijen, de hier geteelde appelsoort was in het hele land bekend en geliefd. Na het vertrek van de laatste Thoe Schwartzenberg in 1833 kwam de state leeg te staan, in 1837 zijn de laatste vruchtbomen verkocht, de state werd afgebroken. Aan de adel herinnert de grote zerk en het rouwbord, de epitaaf. De zerk dekt de grafkelder van de familie Aysma en Huyghis. Op de zerk de namen van Taco van Aysma, dijkgraaf van Wonseradeel, ongehuwd overleden in 1626, zijn zuster Frouck, 1632, weduwe van Leewartdt van Huyghis, haar zoon Hessel en diens vrouw Frouck van Wyckel.

In de kerk, half achter de preekstoel, is een prachtig epitaaf tot aandenken van deze Hessel en Frouck. Er valt op te lezen dat Hessel in 1653 „den 23. Nov. voor den middach XI uren is in den Heere grust“ en Frouck 15 jaar later. Natuurlijk wordt in een paar regels Latijn en Grieks verteld over hun deugdzame leven. De weduwe heeft op het epitaaf nog een gedicht laten plaatsen:

Schoon afgesneên is levensdaad

Van Huyghis door een felle Zyckel (is: sikkêl)

Soo siet hoe dat nochtans zijn Wyckel (is: Frouck)

Haar lief in 't marmer blijcken laet.

De wapens van Aysma, Huyghis, Wyckel en Bootsma versieren het epitaaf. De R in het jaartal 1656 is mogelijk de signering van de maker.

Het orgel is in 1795 gebouwd door Albertus van Gruisen „meester orgelmaker te Leeuwarden“. Het was niet het eerste instrument, uit rekeningboeken is bekend dat ook in de 17de en 18de eeuw betaald werd voor het onderhoud van het orgel. Het door Van Gruisen gebouwde orgel verkeert in een uitstekende staat, aan de oorspronkelijke dispositie is nagenoeg niets veranderd. Het wordt door kenners „de prinses van de kleine orgels in Friesland“ genoemd.

De dispositie luidt:

viool d"Gambe	2 vt	Prestant	2 vt
Flut d'amour	4 vt.	Holpijp	8 vt
Octaaf	4 vt	Cornet	4 vt
Octaaf	2 vt	Quint	3 vt
Mixtuur disc.	6 vt	Mixtuur bas	3 vt.
Tremulant		Afsluiting	
Pedaalkoppel		Ventiel	

G. Yedema, maart 2000

Bronnen:

- L.K. van der Meer de hervormde kerk te Hichtum, Leeuwarden, Stichting Alde Fryske Tsjerken, 1978
- Klein historisch bulletin over Hichtum,
- Hichtum, kerkvoogdij kerk Hichtum, 1994.